

ГУМАНІЗАЦІЯ І ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 37.013:37.032

Т. Б. Буяльська, к. ф. н., доц.

ГУМАНІСТИЧНІ ВИМІРИ ОСВІТИ ЯК БАЗОВИЙ ДИСКУРС ГУМАНІТАРНИХ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ КОНФЕРЕНЦІЙ У ВНТУ

Дана узагальнена інформація про гуманітарні конференції, проведені у Вінницькому національному технічному університеті. Проаналізовано гуманістичну сутність освіти. Наголошено на проблемах збереження гуманітарних цінностей в системі вищої освіти і актуалізації процесів гуманізації.

Вступ

Традиція проведення гуманітарних конференцій у Вінницькому національному технічному університеті започаткована кафедрою культурології ВНТУ у 1992 р. З того часу один раз на два роки на базі Центру культурології і виховання студентів ВНТУ проводяться науково-практичні конференції з проблем гуманізації освіти за участю науковців різних вузів і регіонів України.

Конференції 1992, 1994, 1998, 2000, 2004, 2006 років проходили за участю науковців вищої школи з країн СНД, Румунії, Польщі, Швеції, Австралії, Англії.

Мета наших конференцій завжди полягала і полягає в тому, щоб акумулювати досвід вищої школи (технічної зокрема) в напрямку вирішення завдань гуманізації освіти; завдань, які не тільки не втрачають своєї актуальності, але й набувають щораз більшої гостроти і проблематичності.

Серед них: проблема духовності в контексті сучасного соціокультурного процесу в Україні; духовність і технічний прогрес: проблеми гармонізації; гуманістичні пріоритети сучасної освіти; гуманізм як методологія освіти; гуманістична місія освіти; національна мова і діалог культур; творчість як умова розвитку і визначальний фактор освіти в XXI столітті; духовні основи технічної творчості; гуманізація технічної освіти як умова формування духовного світу особистості; формування творчої особистості: пошуки, проблеми, перспективи; культурне середовище: проблеми формування і вплив на особистість; екологія і культура; роль фундаментальних та технічних кафедр в процесі виховання технічної інтелігенції; методика викладання гуманітарних дисциплін у технічному вузі; інноваційні методи навчання в просторі освіти; виховання як засіб підвищення якості підготовки фахівців; гендерні виміри освіти; мистецтво і освіта; світська та релігійна духовність; університет як центр культури; загальнолюдські цінності та їх значення у вихованні технічної інтелігенції.

Аналізуючи результати проведених у ВНТУ науково-практичних конференцій з проблем гуманізації не можна не звернути увагу на те, що теорія та практика впровадження в життя концепції гуманізації освіти підтверджує — гуманітарна освіта має бути невід'ємною складовою навчально-виховного процесу у вищій школі, оскільки, ґрунтуючись на ідеях гуманізму як світогляді, визначає стиль життя, мислення, якість фахової підготовки.

Гуманістична сутність освіти: проблеми збереження

Словосполучення «гуманістичні виміри», що заявлено в назві статті, не може вважатися загальноживим науковим терміном у точному значенні слова. Проте, маючи дещо публіцистичний відтінок, саме поняття «гуманістичний» поєднує в собі два наукових терміни «гуманізм» (від лат.

humanus) та «гуманітарний» (від лат. *humanitas*), які є досить складними не тільки з точки зору їх змісту в контексті історії філософії, культури та соціальної психології, але і з точки зору глибин людської природи, а також природи людського розуму. Найуживаніші і, здавалося б, найзрозуміліші слова «гуманізм», «гуманітарний» віддзеркалюють в процесі суспільного розвитку таке розмаїття феноменів і явищ, викликають такий розбрід думок, асоціацій і визначень, що схиляють до парадоксальної думки про неможливість встановлення чітких визначень означених понять. Не дарма відомий вислів з комедії Публія Теренція «Самокатівник» — *Homo sum: humani nihil a me alienum puto* (Я людина і ніщо людське не є мені чужим) — залишається протягом тисячоліть уживаним афористичним імперативом і досить сумнівним гуманістичним гаслом, з огляду на цивілізаційний шлях людства. Співіснування в людині людського і людського, в якому нелюдське є також часткою людини, – це надзвичайна гостра проблема гуманізму, особливо, коли йдеться про позитивну якість нелюдського (або надлюдського) в творчості, самопожертві тощо.

Усвідомлюючи те, що історія людства, практика людського буття, такою ж мірою як і сьогодення з його глобальними терактами та незбагненою агресією до всього (як живого, так і неживого), найчастіше дає підстави зневіритись в можливість втілення у життя гуманістичних ідеалів. Але, починаючи з часів італійського Відродження, кожна наступна епоха намагалася зберегти, продовжити, осмислити ідеї і традиції гуманізму, трансформувати їх відповідно до тих чи інших історичних реалій, адаптувати їх до постійно мінливих соціально-політичних колізій. Все це, з одного боку, зумовило концептуальну поліваріативність гуманістичного світогляду. (Блискучою художньою ілюстрацією цих перетворень може бути, на мій погляд, диптих Альбрехта Дюрера «Четверо апостолів» (1526 р.). Апостоли поєднані однією високою ідеєю, християнською місією, але у кожного своє розуміння змісту і втілення її в життя. Тому так не схожі вирази їх облич, що віддзеркалюють сутність особистісної інтерпретації загальної ідеї в широкому інтелектуально-емоційному діапазоні: від спокійного, величюмудрого, богоподібного обличчя першого апостола Іоанна до зосереджено-жорстокого, фанатичного обличчя четвертого апостола Павла).

З іншого боку, в цьому величезному різнобарвному просторі гуманістичних думок і цінностей, які інколи бувають взаємовиключними, можна виділити той головний людиноцентристський смисловий акцент, який безпосередньо визначає сталість наукових пошуків, а саме: *ЩО* являє собою людина взагалі, сучасна зокрема?; *ЯКОЮ* вона має бути?; а головне, *ХТО* і *ЯК* формує і вимірює інваріанти людських і людських якостей? Безперечно, ці питання знаходяться в колі спеціалізованого інтересу, означеного темою «Гуманізм і освіта».

Сфера освіти є тією реальністю, в якій має здійснюватись науковий пошук окреслених проблем; реальність, в якій перехрещуються різні види і напрями соціального буття. Освітня реальність, концентруючи у собі найсуттєвіші духовні потреби людини і людства, несе відповідальність за формування і розвиток загальнолюдських (вселюдських) основ і принципів. Зміна освітньої парадигми, що обумовлювала підготовку вузького спеціаліста, на ту, що, перш за все, передбачає формування широкоосвіченої, культурної людини певного фахового спрямування — фундаментальна засада гуманізації. Внутрішня культура, духовність як бажаний фундамент будь-якої професії, як сутність людини, детермінують якість кваліфікаційних характеристик спеціаліста, визначають ступінь гуманізму фахівця, гарантують збереження світу природи і людини [1]. Збагачення, насичення освітнього простору високою моральною, сердечною енергетикою духовної культури є одним із найважливіших завдань і гуманістичних вимірів сучасної освіти. Варто зазначити, що кордоцентризм (орієнтація на домінуюче серця), персоналізм, світоглядна толерантність і синтетичність (а саме ці принципи визначають міру гуманістичності) — є базовим для української класичної філософії, що пов'язана з іменем Григорія Сковороди, Памфіла Юркевича, Тараса Шевченка.

Поняття «гуманізм», «освіта», «культура», «наука», «прогрес» є тими аксіологічними універсалами, які не тільки взаємодетерміновані, але й утворюють той цілісний динамічний універсум, в центрі якого знаходиться Людина. Саме *центричність* людського становища надає аксіологічній змістовності (значимості) цим взаємопов'язаним складовим людського універсуму, а також визна-

чає аксіологічний характер буття людини. В процесі багатоетапного еволюційного розвитку людства характер людської життєдіяльності поступово трансформувалася від синкретизму до множинної диференціації і багатовекторної поліструктуризації. Ці процеси, з рештою, вже у XX столітті почали порушувати рівновагу відцентрових і доцентрових сил в цілісній системі людського універсуму, загрожуючи поліцентризмом і химерною (уявною) автономізацією його структурних компонентів.

Сучасні інтеграційні процеси в різних сферах людського життя стали своєрідним викликом в ситуаціях, коли окремі елементи цілісної структури (економіка, ЗМІ, техніка, політика тощо) стали набувати центристських ознак в людському універсумі, надаючи людині безліч уніфікованих функцій (покупець, глядач-слухач, користувач, обслуга, виборець тощо). Але проблема полягає в тому, що в мережі невпинно зростаючих технічних інновацій *інтеграція* на засадах економічної доцільності, матеріальної вигоди, корпоративних інтересів, галузевих потреб, політичних розрахунків тощо активізувала і почала прискорювати процеси *дезінтеграції* в різних сферах людського життя, зокрема в системах соціально-культурних цінностей, моральних пріоритетів, світоглядних спрямувань.

Технізація як стиль мислення і технологізація як спосіб організації будь-якої діяльності чи взаємодії — це ті тенденції, які незворотно набирають сили і масштабу, і все більше охоплюють як освітянський, так і весь гуманітарний простір, перетворюючи техніку, економіку, політику із *засобу на мету* (або, що гірше) у вищий сенс людського буття. Ці сучасні ознаки горизонтального розвитку (який радше характеризує не стільки розвиток, як зміни) мають бути урівноваженими вертикаллю духовного зростання людини, яке і визначає як рівні культурного, так і ступені (перспективи) цивілізаційного розвитку.

Прискорене розширення меж матеріального світу, зміщення аксіологічних акцентів у бік прагматизму, технізації, матеріального накопичення поступово знецінює людські якості, девальвує моральні цінності. Людині, щоб не втратити здатність відокремлювати себе і інших поміж матеріальних об'єктів, щоб не загубитися в безмежному надлишковому майновому просторі, насиченому стандартизованими товарами, технічними пристроями і багатофункціональним інструментарієм, варто зберігати в собі спроможність «долати матерію духом». Але для цього ОСВІТА має залишатися *епіцентром КУЛЬТУРИ*, а відтак і наукового поступу, а не зводитись до галузевого виробництва з відтворення робочої сили.

Освіта (на всіх своїх рівнях функціонування) як форма безпосереднього зв'язку поколінь, що здійснюється за умов передавання, оновлення і збагачення духовно-практичного і соціокультурного досвіду, завжди мала на меті формування креативної особистості, здатної до самореалізації на основі трьох головних взаємопов'язаних людських властивостей — почуття, волі, розуму. Давньогрецька філософська парадигма єдності: краса — добро — істина, зумовила гуманізм освітянської концепції, що базувалась на нерозривності естетичного — етичного — пізнавального. В контексті цієї єдності в кожному віковий період життя людини здійснюється процес накопичення, розвитку, переосмислення науково-практичних, морально-правових, культурно-мистецьких знань і світоглядних орієнтирів. Тим самим утворюється система індивідуальних життєвих цінностей, що забезпечує сталий розвиток духовного буття особистості. Штучне вилучення із процесу навчання (на будь-якому етапі) дисциплін, що сприяють активізації людяного в людині, призводить до деформації як світогляду, так і системи духовних цінностей, що, в свою чергу, гальмує внутрішній розвиток, зводить нанівець роль інтуїтивного пізнання, зрештою, руйнує цілісність людини, а, можливо, й долю.

Гуманістична основа, гуманістична спрямованість вищої освіти гарантує збереження, збагачення і сталий (само) розвиток цілісної людини (незалежно від фахового спрямування) — саме в цьому і полягає її єдина аутентична сутність.

Але в сучасних умовах глобальної технізації, стандартизації і комерціалізації гуманізація освіти, не втрачаючи своєї привабливості як оновлена ідея, втрачає реальне підґрунтя для здійснення. Підставою для такого твердження є те, що освітянський простір, завжди характеризується соціо-

культурним розмаїттям, тяжів до сталого і спільного збереження фундаментальних загальнолюдських цінностей, культурних традицій (освітянських зокрема), моральних та естетичних ідеалів. В своїй сукупності вони і визначили гуманістичну сутність освіти. В теперішні часи тотального релятивізму, повсякчасного переоцінювання цінностей, поступової втрати потреб пошуку смислів людської життєдіяльності освіта в практиці буденного життя виявилась, деякою мірою, відчуженою від власної теорії, від концептуальних завдань, що визначають її подальший розвиток, перестала утримувати вищі рівні культурних досягнень і таким чином опинилась у вирі субкультурних впливів і їх мінливих цінностей. В той же час маємо визнати, що тільки повсякденна практика культуротворення в системі освіти; усвідомлення культурної місії освіти; подолання протистояння між культурою, наукою і технікою; соціалізація та інкультурація особистості забезпечують розвиток суспільства як культурної системної цінності.

На жаль, сьогодні життєдіяльна концепція гуманізації, що має невичерпний потенціал, втрачає як своїх прихильників, так і підтримку освітянських та владних структур. З цього приводу варто зробити невеличкий екскурс в історію питання [2].

Ідея гуманізації освіти, що була визначальною в освітянському просторі впродовж 90-х років, актуалізувалася ще в середині 80-х років завдяки натхненній підтримці не тільки педагогів, а й провідних вчених різних галузей знань, політиків, митців. Певною мірою вона була запізним відлунням надзвичайно популярних у 60-х роках дискусій між «фізиками» і «ліриками», що виникли з легкої руки англійського письменника і фізика Чарльза Персі Сноу, який в 30-х роках як докторант елітного Кембриджа продовжував наукові дослідження в галузі молекулярної фізики. А в травні 1959 р. в університеті Кембриджа він прочитав лекцію «Дві культури і наукова революція», яка через декілька днів вийшла друком і трохи згодом була перекладена багатьма іншими мовами, що спричинило широкі і палкі дискусії в різних країнах земної кулі. Головний акцент в лекції було зроблено на тому, що в сучасному світі поглиблюється протистояння між гуманітарною і природничо-науковою культурами, які перетворюються на дві галактики, що невпинно віддаляються одна від одної. Автор наголошував на думці: байдужість представників науково-технічної інтелігенції до мистецтва (гуманітарної проблематики зокрема) є загрозою як для соціального буття, так і для культури в цілому. Але байдужість гуманітаріїв, митців до наукового знання також приховує в собі значну небезпеку. Гостра, пристрасна зацікавленість проблемою в інтелектуальних колах світу свідчила про її болочу актуальність.

На початку 70-х стала широко відомою і отримала визнання перша книга трилогії відомого американського футуролога, лауреата Нобелівської премії Алвіна Тоффлера «Футуршок» про темпи, масштаби і соціальні наслідки змін та перетворень, породжених науково-технічною революцією (НТР). Матеріали і висновки монографії змусили звернути увагу на очевидне: орієнтація освіти на підготовку вузьких спеціалістів не тільки поглиблює існуючі протиріччя, але й вносить значні деформації в подальший соціально-культурний розвиток.

Саме тому ідея гуманізації освіти віддзеркалила, перш за все, існуючу проблему протистояння Технічного — Гуманітарного, яка була і є предметом дискусій серед філософів, соціологів, психологів, педагогів, митців різних часів та епох. Зацікавленість цією проблемою пояснюється не тільки тим, що в своїй масштабності вона обіймала майже увесь спектр питань людського буття, але і тому, що в її основі завжди лежала ідея пошуку універсальної гармонії.

На хвилях реформування вищої освіти, пошуку шляхів подолання кризових явищ в соціально-культурній сфері ідея гуманізації стала надзвичайно привабливим гаслом та дещо піднесеним і романтизованим заклик до всіх і кожного.

Але з часом ця життєдайна ідея зазнала певної трансформації. Схематично це може виглядати так: Ідея! — Гасло! (80-ті роки ХХ ст.); — Мета! (поч. 90-х років ХХ ст.); — Завдання! (1992—1994(5) рр.); — Одне з завдань...!? (1995—1998 рр.). — Проблема...?! (1998—...).

Давня ідея гуманізму завжди приваблювала і приваблює своєю людиноцентристською позицією, яка пройнята людяністю, турботою про благо людини, повагою до її гідності. Саме тому на

початку 90-х років ідея «Гуманізація освіти» сприймалася в новонародженій незалежній державі як гасло, що було опозиційним до тієї ідеологічної системи, яка вже стала чужою. Але будь-які гасла дуже швидко втомлюють (і, звісно, перестають сприйматися).

Та все ж, ідея гуманізації освіти вже в своїй назві нещадно виявляла парадоксальність і драматизм ситуації, в якій опинилися сучасна освіта і культура. Суть явища не тільки в тім, що гуманізація освіти мала здійснюватись в умовах «відсутності соціокультурної сприйнятливості», але і в тому, що освіта і культура виявились роз'єднаними і розмежованими настільки, що утворилося хибне, але досить стійке уявлення про можливість їх «незалежного» існування.

Саме тому, що освіта перестала сприйматися як невід'ємна складова культури, вища школа виявилась неспроможною збагачувати культурний генофонд нації. У той же час культура стала поступово втрачати той рівень духовності і освіченості, ту своєрідну відмінність, поза якою воїновнича посередність і невігластво претендують вважатися загальною нормою.

Наступний рівень усвідомлення ідеї гуманізації освіти перетворив гасло на Мету, яка (в умовах поглиблення соціально-економічної кризи та знецінення гуманістичних цінностей) орієнтувала на реформування саме тих освітянських засад, згідно з якими система освіти виконувала державне замовлення з відтворення нової робочої сили, що належить наділити необхідними знаннями в межах потреб певної галузі виробництва.

Таким чином, вища освіта, втративши можливості відтворювати суб'єктів культури (її творців і активних учасників), почала збільшувати кількість людей, які, маючи на озброєнні тільки спеціальні знання, значно посилили руйнівні процеси в культурі, загострили протистояння техніки і природи, матеріального і духовного, індивідуального і суспільного.

Людина не як особистість, а як представник певної професії — такий норматив визначав і, на жаль, в більшості випадків визначає характер вищої освіти. Формування високоосвіченого професіонала, який є носієм загальнолюдських норм культури і певних національно-культурних традицій — це саме та надмірність, яку наша освіта останні 10-річчя почала здебільшого ігнорувати і без якої вона втратила той гуманістичний потенціал, що і зумовлює сутність ОСВІТИ.

Відновити гуманістичну сутність освіти через її гуманізацію, тобто повернути втрачене за допомогою втраченого, стало тим надзавданням, що неминуче постало перед вищою школою, загостривши проблему пріоритетів, яка з часом звузилась до невиправданої альтернативи: або вузька спеціалізація, що стає формою захисту галузевих потреб; або професіоналізм, що ґрунтується на високих духовних вимірах і забезпечує повноцінне функціонування людини в культурі.

Згодом сталося так, що Мета, при першому до неї наближенні, почала поступово віддалятися, а відтак перестала бути привабливою і перетворилася спочатку на надзавдання, а потім в низку завдань; Завдання — які виявляються структурованими і в процесі роботи збільшують кількість елементів в геометричній прогресії — починають відлякувати своєю масштабністю. Але коли феномен «надзавдання» трансформується в «одне з завдань» відбувається психологічна втрата відчуття стратегії, а згодом і цінності та важливості завдання. Як наслідок виникає ПРОБЛЕМА (и) з безліччю запитань, серед яких питання критеріїв, що виявляють наявність перманентних процесів і ефективну результативність гуманізації освіти, стають центральними.

Проблема полягає в тому, що вища освіта сьогодні перейнялася тими суперечностями і парадоксами сучасності, що вкрай загострили і зіткнули між собою полярно існуючі тенденції: послідовний, чітко означений прагматизм (де все вимірюється і перевіряється вигодою, розрахунком, користю) та ірраціоналізм з його прагненням подолати матерію духом; науково-технічний поступ та жахливі в своїй незворотності процеси руйнації природи, культури, людини; пріоритет технологій, зверхність інженерної думки та відчайдушні намагання довести самостійність і реальність духовного життя.

Виходячи з досвіду, яким ХХ сторіччя нагородило людство, світ є таким, яким його робить людина. Вона буде його згідно зі своїми уявленнями, вподобаннями, потребами; докільля, стан і рівень сучасного життя віддзеркалюють ступінь нашої досконалості, нашої людяності. Руйнація навколишнього середовища починається з руйнації людини, її душі. На жаль, ці очевидні істини,

підтвержені сумною практикою багатьох десятиліть, навіть не сприймаються, коли постають в зіставленні з безмежною низкою заплутаних економічних проблем. Та все ж на початку III тисячоліття необхідно нарешті усвідомити, що саме вища освіта і, передусім, вища технічна освіта має сприяти подоланню загрозливого протистояння матеріального — духовного, розумового — чуттєвого, технічного — гуманітарного, промислового — природного, тимчасового — вічного. В полі цих полюсів наша освіта не тільки не змогла, але і не намагалася послідовно дотримуватись тієї золотой середини, в епіцентрі якої ці класично несумісні реалії дійсності не виключають, а доповнюють одна одну. На власному гіркому досвіді переконаємось, що система навчання, яка постійно тяжіє тільки до тієї групи полюсів, які позначені характеристикою «матеріальний», «розумовий», «технічний», «промисловий», «швидкоплинний» (тимчасовий), не лише програмує жорсткий прагматизм в світоглядних позиціях особистості, але і вносить непоправні деформації в систему ціннісних орієнтацій суспільства.

Соціальний інстинкт самозбереження суспільства, потреба гальмувати процеси духовної руйнації актуалізували вирішення проблеми гуманізації та гуманітаризації національної освіти.

Але чому процеси гуманізації, що набирали значних обертів на початку 90-х рр., почали згасати у 2001—2002 роках? Чому вони гальмуються сьогодні? Який досвід набула вища освіта в період становлення нашої державності?

Над цими та над багатьма іншими питаннями і проблемами розмірковують учасники наших конференцій.

Однією з характерних ознак наших конференцій є та, що в роботі конференцій завжди беруть участь науковці фундаментально-природничих та технічних кафедр нашого університету. Світоглядна, культурологічна, психолого-педагогічна проблематика, яка була і залишається головною тенденцією осмислення соціальної дійсності у всіх її проявах і аспектах, поєднує у науково-дослідницькому просторі наших конференцій учених, педагогів різних поколінь і фахових спрямувань [3].

Для гуманістичної педагогіки, гуманістичної освіти протягом століть залишаються інваріантними завдання створення умов для всебічного розвитку і прояву людських здібностей, ставлення до людини, як до найвищої цінності. Але людські здібності, творчі прояви можуть (і в житті, на жаль, є багато тому підтверджень) виходити за межі людяності. Ті моральні та психологічні деформації, що існують в контексті певних субкультур, ті маскультурні аномалії, якими перенасичена сфера розважального шоу-бізнесу все більше претендують на визнання і певне місце в освітянському просторі. Однією з найважливіших противаг цій навалі можуть бути багатоаспектні, різнопрофільні наукові дослідження духовних та культурних потреб, смисло-життєвих орієнтацій сучасної молоді.

Без створення в освітянському просторі культурно-ціннісного контексту не може повною мірою здійснюватись гуманізація як процес інкультурації майбутнього фахівця та створення власної системи духовних цінностей.

Духовність як ознака професіоналізму формується за умов подолання технократичного мислення. Мартін Гайдеггер в роботі «Gelassenheit (Отрешенность)» писав: «... есть два вида мышления, причем существование каждого из них оправдано и необходимо для определенных целей: вычисляющее мышление и осмысляющее раздумье.... Вычисляющее мышление — это не осмысляющее мышление, оно не способно подумат о смысле царящем во всем, что есть.... Для осмысляющего мышления подчас необходимы высшие усилия» [4].

У світлі цих думок досить чіткою і прозорою стає методика викладання гуманітарних дисциплін, яка має спонукати до роздумів, самопізнання, осмислення наслідків людської діяльності, пошуків сенсу життя, надання надіндивідуального змісту життю і діяльності окремої особистості, причетності до високих цінностей, які надають смисл існуванню самої людини, цінності, які творять і відроджують людину в певній принципово новій якості [5].

Ще одним з важливих вимірів гуманізації освіти є *диверсифікація освіти в соціально-культурний простір*, яка передбачає різнобічну взаємозацікавлену творчу співпрацю ВНЗ – через

кафедри гуманітарних і соціальних наук – з культурно-мистецькими освітянськими та іншими соціальними закладами міста, регіону, держави. В контексті цих взаємозв'язків виникає можливість створення в кожному ВНЗ власного культурно-мистецького простору, який не тільки виконує навчальні, але й просвітницькі та соціальні функції захисту пропаганди і збереження вітчизняних культурних та освітянських надбань і традицій. Залучення студентів в процесі вивчення гуманітарних дисциплін до активної діяльності в соціально-культурному просторі університету, міста, регіону тощо дозволяє їм усвідомити себе суб'єктами культури, відчути відповідальність за рівень власної, загальної і професійної культури.

Узагальнюючи висновки наших конференцій, що поєднують велику кількість освітян України, як гуманітаріїв, так і науковців фундаментально-природничих та технічних дисциплін, варто звернути увагу на такі:

— стратегічним завданням освіти було і залишається формування розвиненої людини, яка має бути не тільки високоосвіченим професіоналом, але і носієм загальнолюдських цінностей, національно-культурних норм і традицій, суб'єктом і творцем сучасної культури і цивілізації (на вирішення цих завдань спрямовують освіту матеріали і документи Болонського процесу);

— без гуманізації системи освіти і виховання молоді неможливо увійти в європейський світ і цивілізовано взаємодіяти в ньому;

— розуміючи особливу роль системи освіти в глобальному соціокультурному процесі, необхідно долати звужене вузькопрагматичне ставлення до проблеми виховання особистості, орієнтувати освіту на гуманізацію всіх її структур і форм навчання з метою формування творчої, суспільно-активної й відповідальної особистості;

— необхідно зберігати та підтримувати наявний потенціал гуманітарних і суспільних дисциплін у ВНЗ, утримуватись від його обмеження і скорочення, особливо у технічних, де гуманітарні дисципліни відіграють також і функцію протипагі розвитку надмірної технократизації мислення студентів;

— університетська освіта має забезпечувати всебічний розвиток людини, бути реальною протипагіо вузької спеціалізації фахівця, технізації особистості;

— духовність, культурна компетентність як характеристика сутності людини детермінують якість кваліфікаційних характеристик спеціаліста, визначають ступінь гуманізму фахівця, гарантують збереження світу природи і людини;

— навчально-виховний процес у вузі повинен мати людиноцентристську орієнтацію; освіта повинна збільшувати свій гуманістично-духовний потенціал, щоб зберегти баланс, гармонію між природним і духовним в людині, запобігти можливості антропологічної кризи нашого народу.

Саме філософія людиноцентризму має визначати характер будь-яких реформ та інноваційних змін в освіті, спрямовувати освітянські наукові дослідження [6].

Відомий американський психолог, нейрофізіолог, видатний спеціаліст у галузі досліджень мозку, лауреат Нобелівської премії Р. У. Сперрі висловлює думку про те, що людська доля, доля нашої біосфери опинилась в повній залежності від тих поглядів і цінностей, що їх виберуть наступні покоління, у відповідності з якими вони будуть жити і якими вони будуть керуватися. Учений переконаний в тому, що наука врятує світ не шляхом розробки та удосконалення нових технологій, а шляхом збереження і осмислення тих високих гуманістичних орієнтирів, що визначають місію людини, мету і сенс людського буття [7].

Висновки

Вища освіта покликана допомогти людині сформувати індивідуальну систему духовних цінностей на засадах гуманістичного світогляду, що здатний протистояти вульгаризації і дегуманізації культури. Для подолання технократичного мислення, що абсолютизує функціональне ставлення до людини (перетворюючи засоби на мету, а тимчасові виробничі завдання піднімає над сенсом буття), необхідна орієнтація на новий алгоритм підготовки фахівця як творчого учасника соціокультурних процесів, на гуманізацію науково-природничого та інженерно-технічного знання, на

подолання технократизму гуманітарного мислення, на модернізацію змісту і методів викладання гуманітарних дисциплін.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Буяльська Т. Б. Проблеми формування гуманістично орієнтованої і культурно-компетентної особистості // Проблеми гуманізму і освіти: матеріали науково-методичної конференції. Т. 1. / Т. Б. Буяльська. — Вінниця: УНІВЕРСУМ–Вінниця, 2002. — С. 3—9
2. Буяльська Т. Б. Гуманізація освіти — вичерпане гасло, чи (не) виконане завдання? / Т. Б. Буяльська // «Освіта». № 26—27, 21—28 червня 2006 р.
3. Гуманізм та освіта : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції [«Гуманізм і освіта»](Вінниця, 19-21 вересня 2006 р.). — Вінниця: УНІВЕРСУМ–Вінниця, 2006.
4. Хайдегер М. Разговор на проселочной дороге: [сборник]; пер. с нем. / М. Хайдегер; под. ред. А. Л. Доброхотова. — М.: Высшая школа, 1991. — С. 104
5. Малахов В. А. Етика: Курс лекцій: [навч. посіб.] / В. А. Малахов. — [4-е вид.]. — К.: Либідь, 2002. — С. 15.
6. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму у контексті проблем освіти: зб. матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції [«Гуманізм і освіта»], (м. Вінниця, 19-21 вересня 2006 р.) / В. Г. Кремень. — Вінниця: УНІВЕРСУМ–Вінниця, 2006. — С. 9—17.
7. Сперри Р. У. Перспективы менталистской революции и возникновение Нового научного мышления: сб. ст. «Мозг и разум» / Р. У. Сперри. — М.: Наука, 1998. — С. 20—44.

Матеріали статті рекомендовані до опублікування оргкомітетом ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Гуманізм і освіта» (10—12.06.2006 р.)

Надійшла до редакції 19.06.08
Рекомендовано до друку 24.06.08

Буяльська Тамара Болеславівна – завідувач кафедри культурології, соціології, психології та педагогіки, директор Інституту гуманітарно-педагогічних проблем.

Вінницький національний технічний університет